

МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ЩОДО ОЦІНКИ ЕФЕКТИВНОСТІ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Національна металургійна академія України

Анотація. У статті досліджено методичні підходи щодо оцінки ефективності зовнішньоекономічної діяльності промислових підприємств та запропоновано використання показників, за допомогою яких рекомендується оцінювати ефективність експортної діяльності підприємств

Ключові слова: зовнішньоекономічна діяльність; ефективність зовнішньоекономічної діяльності; експорт; ефективність експорту; система показників

METHODOLOGICAL APPROACHES TO ASSESSING THE EFFECTIVENESS OF FOREIGN ECONOMIC ACTIVITY OF ENTERPRISES

Abstract: Methodological approaches to assessing the effectiveness of foreign economic activity of industrial enterprises were investigated in the article. The use of indicators which it is recommended to evaluate the efficiency of export activities of enterprises was proposed

Keywords: foreign economic activity; efficiency of foreign economic activity; export; export efficiency; scorecard

Для подолання негативного впливу конкурентних факторів зовнішнього середовища, що стримують розвиток зовнішньоекономічної діяльності, перед підприємствами постає необхідність здійснення вибору ефективних управлінських рішень. Ці рішення стосуються, зокрема, системи формування управлінського обліку, оптимізації логістичних витрат, удосконалення системи моніторингу та інших складових зовнішньоекономічної стратегії підприємства. Комплексний характер зазначених процесів, значні ризики ведення бізнесу за кордоном порівняно із внутрішнім ринком, породжують потребу у створенні комплексного підходу до оптимізації зовнішньоекономічної діяльності підприємства.

Проблеми підвищення ефективності зовнішньоекономічної діяльності підприємств завжди були центром уваги вчених. В Україні та за кордоном зазначеними проблемами займаються такі дослідники, як А. Андрійчук, І. Багорова, Ф. Бутинець, А. Вічевич, Ф. Зинов'єв, Л. Кадуріна, О. Кузьмін, А. Мазаракі, Ю. Макогон, О. Максимець, О. Мельник, Т. Мельник, Л. Піддубна, О. Шкурупій та інші.

Проте у авторів відсутня єдина думка щодо складу та змісту системи частинних показників діагностики ефективності зовнішньоекономічної діяльності промислових підприємств. Потребують обґрунтування принципи та вимоги формування системи локальних показників ефективності цієї діяльності, оскільки саме від адекватної системи показників ефективності зовнішньоекономічної діяльності залежить об'єктивність її діагностики, а отже, достовірність подальшої оцінки та аналізу цієї діяльності.

Методики оцінки ефективності зовнішньоекономічної діяльності підприємств вітчизняних авторів мають ряд недоліків, а саме: не враховується галузева специфіка досліджуваних підприємств, відсутність достатньої інформації щодо оцінки вагових коефіцієнтів, суб'єктивність вибірки показників, які входять до оцінюваних моделей та методик, недостатнє та недосконале обґрунтування інтервалів для окремих показників, проблеми отримання та достовірності належної для розрахунків інформації тощо.

Першим важливим етапом діагностики ефективності зовнішньоекономічної діяльності підприємства є обґрунтування набору інструментів діагностики. Визначальне місце в інструментах діагностики займає система показників, яка дає змогу ідентифікувати стан ознак ефективності зовнішньоекономічної діяльності [1].

Узагальнення сучасних поглядів щодо аналізу ефективності зовнішньоекономічної діяльності

дає змогу розробити структурно-логічну схему визначення відповідних чинників, яка включає в себе три групи показників ефективності, а саме:

- показники ефективності експорту;
- показники ефективності імпорту;
- показники ефективності зовнішньоекономічної діяльності [2].

При формуванні системи показників діагностики ефективності зовнішньоекономічної діяльності підприємства необхідно мати на увазі, що завдяки цій системі реалізуються як функції діагностики (ідентифікація, оцінка та аналіз стану, прогнозування розвитку, формування рекомендацій усунення проблем, розроблення мір щодо підтримки задовільного рівня розвитку), так і відображається зміст ефективності цієї діяльності. Отже, теоретичний зміст системи показників діагностики ефективності зовнішньоекономічної діяльності підприємства має складатися з принципів їх формування, вимог, які слід дотримуватися, переліку функцій діагностики, що реалізуються завдяки цій системі, та відображати відповідні структурні складники ефективності цієї діяльності [3].

Під час здійснення обґрунтованого підбору показників для оцінювання ефективності зовнішньоекономічної діяльності промислового підприємства доцільно керуватись певними вимогами, а саме:

- розрахунок показників повинен ґрунтуватись на доступній інформаційній базі, що забезпечуватиме об'єктивність результатів;

- кожен показник повинен характеризуватись економічним змістом, тобто повинно бути чітко виражене його функціональне призначення;

- під час розрахунку показників необхідно враховувати взаємозв'язки між ними.

Далі розглянемо показники, за допомогою яких доцільно виконувати оцінку ефективності експортної діяльності промислових підприємств.

З урахуванням вищенаведених вимог на основі аналізу рекомендацій учених та практиків щодо доцільності включення того чи іншого показника до системи показників діагностики ефективності експортної діяльності підприємства, який ґрунтувався на відносній частоті рекомендацій не меншій 0,75, до цієї системи пропонуємо включити наступні показники ефективності експортної діяльності:

1) показник частки експорту, який може бути розрахований за натуральними та вартісними показниками. Позитивним є зростання показника у часі;

2) рівень продуктової диверсифікації експорту, який характеризує частку основного виду експортної продукції в загальному її обсязі у вартісному вимірі. Якщо рівень продуктової диверсифікації експорту зростає, це може означати ріст питомої ваги основних експортних товарних позицій, тобто експорт становиться більш концентрованим;

3) економічна ефективність експорту – характеризує співвідношення чистої виручки в іноземній валюті за реалізований товар з урахуванням діючого ринкового курсу іноземної валюти до гривні до повних витрат підприємства на експорт продукції. Позитивним вважається значення показника ефективності більше за одиницю і свідчить про те, що реалізація товарів на зовнішньому ринку буде прибутковою;

4) вигідність експорту – характеризує співвідношення чистої виручки в іноземній валюті за реалізований товар до вартості реалізації експортних товарів за внутрішніми цінами. Позитивним вважається значення показника ефективності більше за одиницю (або 100%) і свідчить про те, що реалізація товарів на зовнішньому ринку буде вигідніша, ніж усередині країни;

5) прибутковість експортних операцій – характеризує прибуток від експортних операцій у розрахунку на 1 угоду експортних поставок. Прибуток від експортних операцій характеризує прямий ефект від здійснення експортної діяльності. Цей показник є первинним під час визначення доцільності виходу на зовнішні ринки, його позитивне значення свідчить про зростання добробуту підприємства та відтворення його капіталу;

6) порівняльний ефект від здійснення експортної діяльності, який визначає доцільність здійснення експортної операції та економічної вигоди, отримані внаслідок виходу на зовнішні ринки. Розраховується як різниця між прибутком від експортних операцій та прибутком, що був отриманий підприємством від продажу аналогічного обсягу продукції на внутрішньому ринку;

7) рентабельність експорту – характеризує, скільки прибутку припадає на 1 грн чистого доходу, отриманого від експорту продукції. При цьому важливо, щоб динаміка показника рентабельності експорту характеризувалась тенденцією зростання його значення. Крім того, доцільно рентабельність реалізації продукції на експорт порівнювати із рентабельністю реалізації продукції на внутрішньому

ринку.

Статистичною базою визначення пропонованої системи показників є форми фінансової та статистичної звітності промислового підприємства, а також даних первинної облікової документації та зведених відомостей управлінського обліку.

На показники ефективності експортної діяльності можуть впливати умови кредитування. Експортні операції, як правило, здійснюються саме на умовах кредиту. Тому важливо знати, наскільки вигідно підприємству реалізовувати товар з відстрочкою платежу.

Для врахування умов кредитування в розрахунках ефективності експортної діяльності використовують коефіцієнт кредитного впливу, який розраховується як відношення загальної величини валютних надходжень від експорту за рік до номінальної вартості реалізації всіх експортних поставок. Цей показник характеризує і вартість товарного кредиту, який надається продавцем покупцю. Зазвичай вартість комерційного кредиту визначається розміром цінової скидки, яку надає експортер при попередній оплаті експортної поставки.

Таким чином, на загальну ефективність експортної діяльності також впливатимуть наступні фактори:

- частина експортної поставки, що кредитується;
- надана знижка від ціни;
- період відтермінування платежу, що дозволить експортеру ефективніше управляти вартістю комерційного кредитування [4].

В якості інтегрального показника використаємо метод розрахунку середньозваженої арифметичної.

За кожною складовою визначається узагальнюючий показник, як середньозважена величина співвідношень фактичних та рекомендованих значень локальних показників з урахуванням їх значущості.

Для показників, які не мають нормативних (рекомендованих) значень, фактичне значення ділиться на базисне, якщо збільшення значення показника свідчить про поліпшення ефективності експортної діяльності, та навпаки, якщо ріст значення показника негативно впливає на результати експортної діяльності.

Інтегральна оцінка ефективності експортної діяльності підприємства розраховується як середня величина узагальнюючих оцінок за всіма складовими.

Вагомості показників пропонується визначити за допомогою експертних методів. Експертами для проведення якісної оцінки експортної діяльності можуть бути обрані:

- фахівці підприємства (директор, заступники директора із зовнішньоекономічної діяльності, заступники директора з економіки, комерційні директори, маркетологи);
- споживачі, основні оптові клієнти.

Запропоновані в удосконаленій моделі показники можуть бути застосовані для оцінки ефективності експортної діяльності підприємств України в сучасних умовах, але з часом може виникнути проблема в необхідності їх удосконалення та коригування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Гринько П.О. Формування системи показників діагностики ефективності експортно-імпортної діяльності підприємства. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2018. Випуск 20, частина 1. С. 122-125.
2. Федоронько Н.І. Аналіз ефективності експортних та імпортних операцій. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2016. Випуск 10. С. 120-123.
3. Булатова А.С. Економіка. Київ: МОЛОДЬ, 2012. 600 с.
4. Демьяненко А.Г. Формирование модели комплексного анализа эффективности ВЭД предприятия. *Економіка. Право. Фінанси*. 2005. №2. С. 22-28.

Семенова Тетяна Валеріївна, кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри економіки та підприємництва ім. Т.Г. Беня, Національна металургійна академія України, Дніпро, e-mail: semtv1@gmail.com

Semenova Tetyana V. – candidate of economics, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Economics and Entrepreneurship, National Metallurgical Academy of Ukraine, Dnipro, e-mail: semtv1@gmail.com